तदुद्भुतमीति विज्ञाय =४

१५६
श्रू
२

आहदंतद्योतितदिङ्मुखः चंचलाक्षितवोद्यानंकीर्त्तिनंदितनंदनं कारयामितवोद्विशंतत्रोद्यान
मकारयत् संपन्नंचैतदुद्यानं नानाद्रुम[illegible]तान्वितम् नानारत्नकसंयुक्तंनानाकृ
तिसमाकुलम् अथागत्यमहाकोलः तन्न्यस्तनमस्तलः पंचषावृद्ध घनश्यामश्चक्रराद्वि
वृचंचलः दंष्ट्रावशिष्टचंद्रार्कप्रलयां भोधरध्वनिः तेऽद्भुतमिति विज्ञाय समेत्योद्यान
पालकाः समयास्तस्यवृत्तांतमूचुस्तेनृपतेः पुरः तदाकर्ण्यततोराजाक्रोधाकुलितलो
चनः वधायदंष्ट्रिणस्तस्यसंदिदेशाखिलंबलं ततश्चचालभूपालस्त्रिगंडगलितैर्ग
जैः आज्ञावयमहीसर्वांबाजिवृंदवृतांवराम् चालयन्नखिलान्शैलान्स्पंदनौघ
मरुद्गरैः प्रतिध्वानमहाध्वानैः पूरयन्नखिलादिशः ततोगाढंसमावृत्यतदुद्यानं
नरेश्वरः उवाचोच्चैरितिध्वानैर्दिशोमुखरयन्दश पथियस्यवराहोयंप्रयात्युप
वनांतिकं तस्यावश्यंशिरश्छेदं विदधामिरि × त्रुटिः पत्रद्वयमिदंवस्तंचाशादुत्तर
शततमपत्रप्रथमपृष्ठस्यतृतीयपंक्तेः ×

व्र.कौ.
१५२

3

प्रातः षोडश हस्तास्तु प्रक्षाल्यांघ्रि करौ मुखं तंतु षोडशसंसिद्धं ग्रंथि षोडशसंयुतं मालती
पुष्पकर्पूरचंदनागुरुचर्चितं लक्ष्म्यै नमो इमंत्रेण प्रतिग्रंथ्यभिमंत्रितं धनं धान्यं धरां
धर्मकीर्तिमायुर्यशःश्रियं तुरंगान्दंतिनः पुत्रान्महालक्ष्मी प्रयच्छ मे मंत्रेणानेन नवधा
प्य दोरकं दक्षिणे करे कांडानि षोडशादाय दूर्वायाश्च ततानि च एकाचित्तः कथां श्रुत्वा
पूजयेत्तैश्च दोरकं ततस्तु प्रातरारभ्य यावत्स्यादसिताष्टमी तावत्तुस्तास्य हस्तेस्तु पादौ निक दी
पंतण्णा कृणुयात्स्वस्य हं विप्र तस्मै रक्षतादिभिः अथ कृष्णाष्टमी प्राप्य नक्तकाले जितें
द्रियः स्नातः शुक्लांबरधरो व्रती पूजागृहं विशेत् तत्रोपविश्य पूर्वास्य आरुधौ तासनो
परि श्वेतपत्रोल्लिखेद्दष्टदलं केमलमुज्वलम् ऐंद्र्यादिशक्तिसंयुक्तं पार्श्वपत्रं सकेस
रं कर्णिकायां ततो लक्ष्मीं कर्पूरतोदयां दुरां शुभ्रवस्त्रपरीधानां मुक्ताभरणभूषि
ताम् पंकजासनसंस्थानां स्मेराननसरोरुहाम् शरदिंदुकलाकांतिस्निग्धनेत्रां चतु

१५२

अथविप्रस्यभूपालंवटुकोवदपार्थिव।

वेदे त्वं वटो गतनाहूयः अथ पत्न्या गणविधायाश्वं तूर्णं तोयं च पायय तथा कृतवतु रंगे तु समा
रुह्य मरालमतिः जगाम यत्र ति ग्रीष्मेण यत्रास्ति सुंदरं सरः कमलैकविलासेन रम्यांगामरणो
नेच वनमालालयत्वेन रुधन्ना रायणी तनं भ्रमवायुशतोद्योगमक्षारं विषवर्जितं नाशि
ता गात्ति तृष्णार्त्तिश्रमं सन्नं सागराधिकं पंके मग्नो पतत्वाश्वः पृष्ठादुत्तीर्य तस्य सः वतुर्हिं शन्नि
दया: शीत्वाथ पतं तं च सरस स्तटे दिव्य वस्त्र परीधाने दिव्याभरणभूषिते कर्पूरादिर्क्षकथयतां स्त्रीणां
सार्थं मयपश्यत उपः सुत्वाथ तं सार्थं तद्दत्तां तेनि वेद्यच कृतांजलिरितिप्राह वटुर्मधुरयागि
रा: वुदस्वाच एतत्किं क्रियते सार्धं त्वया भक्तिपरेण वै को विधिः किं फलं चास्य द्रूहि तन्मय
पा तथ्य श्रुत्वाथ तमुवाचेदं सार्थः करुणया गिरा सार्थउवाच शृणु विप्रेकुचित्तेन स्फ्रद्धाम
क्तिसमन्वितः मायाया प्रकृतिः शक्तिः त्रैलोक्यै च विधीयते व्रतमेतन्महालक्ष्म्या तस्याः सर्वफ
लप्रदं आकर्णयाविधिं चास्य कथ्यमानं मया वटो भाद्रे मासि सिताष्टम्यामारंभोस्य विधीयते

अहमक्षिभ्यां शोभनं पश्यामि मुखेन दीप्तिमान् भवामि तथा कर्णाभ्यां शोभनं शृणोमीत्याशंसावाक्यार्थः ततो नूतनं ४
भूया ४

जपेत् तथा पारस्करः अनुलिप्य जपेत् सुचक्षा अहमक्षिभ्यामिति तत्र मंत्रो यथा सुचक्षा इत्यादि
सुचक्षा अहमक्षिभ्यां भूयासं सुवर्चा मुखेन भूयासं सुश्रुत् कर्णाभ्यां भूयासं अस्यार्थः अहम
क्षिभ्यां सुचक्षा भूयासं सुचक्षाः शोभनदृष्टिः तथा मुखेन सुवर्चा भूयासं शोभनदीप्तिमान्
तथा कर्णाभ्यां सुश्रुत् भूयासं सुश्रुत् शोभनश्रवणवान् धौतं वासः परिदध्यात् तथा
पारस्करः अहतं वासो धौतं वा मंत्रेण आच्छादयीत परिधास्यै यशो धास्यै दीर्घायुत्वाय ज
रदष्टिरस्मि शतं च जीवामि शरदः सुवर्चा रायस्पोषमभिसंव्ययिष्ये अस्यार्थः परिधा
स्यै परिधानं करिष्यामि परिधाय यशो धास्यै कीर्तिं धारयिष्यामि परिधानेन कीर्तिर्मम
भविष्यतीत्यर्थः अपि च दीर्घायुत्वाय दीर्घायुत्वार्थं किंच जरदष्टिरस्मि जरद्वार्धकमश्नु
ते व्याप्नोतीति जरदष्टिः वृद्धो भवामीत्यर्थः किंच शतं वर्षाणि जीवामि किंभूतः सुवर्चाः
शोभनदीप्तिशाली रायस्पोषं रायस्पोषाय धनवृद्धये एतावद्भिः प्रयोजनैरभि संव्ययि
ष्ये अभि सर्वतोभावेन सम्यग्व्ययिष्ये आवरणं करिष्यामीत्युपसंहारः पुनः पुनरुद्र
आदरातिशयार्थं यशश्चिरायुस्तेजो धनानां प्राप्त्यर्थमहं करोमीति वाक्यार्थः रायस्पोषमभि शिव.

दि

ऽस्तु त्र्यायुषम् अस्यार्थः त्रीणि आयूंषि समाहृतानि त्र्यायुषं आयुःशब्दस्यावस्थावचनः आयु
षं बाल्ययौवनवार्धकाख्यावस्थात्रयमित्यर्थः यथा कश्यपस्य ऋषेः यत् त्र्यायुषं जमदग्नेर्यत् त्र्या
युषं देवानां ब्रह्मादीनां यत् त्र्यायुषं तत् त्र्यायुषं मेमम अस्तु अस्यावस्थाः कस्मात् धर्मादिकृतद
लाद्यथा कृतौ ब्राह्मणसर्वस्वे उपनयनमन्त्रव्याख्या अथ समावर्तनं तत्र ब्रह्मचर्यानन्तरं स
मावर्तनकालविधौ मनुः षट्त्रिंशदाब्दिकं चर्यं गुरौ त्रैवेदिकं व्रतं तदर्धिकं पादिकं वा ग्र
हणान्तिकमेव वा योतितीदृशा वृद्धित्वादल्पसमयेनैव वेदत्रयमभ्यसति तेन तदभ्यासानन्त
रमेव समावर्तनं कर्तव्यमित्यर्थः एतस्यैव स्फुटीकरणे पारस्करः अथ चत्वारि ...
शा दूर्वाणि वर्द्धमे मन्त्रो यथा प्राणापानावित्यादि अस्यार्थः हे अनुलेपन मेमम प्राणापानौ शा
रीरवायू तर्पय तथा मे चक्षुस्तर्पय तथा मे श्रोत्रं तर्पय व्यक्तार्थमेव ततो हस्तौ प्रक्षाल्य द
क्षिणस्यां दिशि जलं त्यजेत् तथा पारस्करः पितरः शुन्धध्वमिति पाणी प्रक्षाल्य अवनेजनं दक्षिणस्यां
नि मन्त्रो यथा पितरः शुन्धध्वं अस्यार्थः हे पितरः शुन्धध्वं शोधयत मामिति कर्मपद
मध्याहृत्य वोध्यं वा मां शोधयध्वमिति या [illegible] वाक्यार्थः ततः सगन्धेन स्वदेहं लिम्पेत् मन्त्र

Margin (left): उदिच्यग्रप्रक्षाद शापत्रत्रयम ... दक्षिणस्यामवम पाणी ... नेपाठमिलने ... सर्वं ... प्रारम्भ

पिंचति २५

प्राणापानौ मे तर्पय चक्षुर्मे तर्पय श्रोत्रं मे तर्पय

जेन

Margin (right): ने

6

शनत्वादनेषु इत्यस्य धातोः क्विप्प्रत्यये रूपं इत्यलमत्याग्रहेण मंत्रव्याख्या अथर्ववेदादिमंत्रस्य दध्य
ङाथर्वण ऋषिः आपो देवता गायत्री छंदः शांतिकर्म्मणि विनियोगः मंत्रो यथा शन्नो देवीर॰
भिष्टय आपो भवंतु पीतये शंयोरभिस्रवंतु नः अस्यार्थः आपः नोऽस्माकं शं कल्याणो भवंतु किं
भूता देवी देव्यः स्तुत्यादिविषयाः इत्यर्थः किमर्थं अभिष्टये उपचयार्थं पीतये पानाय किं च नोऽ
स्माकं शंयोः कल्याणयोगाय अभिस्रवंतु अभिस्रवेण गच्छंतु अयं वा कार्थः आपोऽस्माकमुप
चयाय पानाय कल्याणयोगाय च भवंत्विति आशंसायां एतद्वेदादिमंत्रचतुष्टयं पठित्वा इच्छातोऽ
परमपि वेदं वेदांगपुराणेतिहासस्मृत्यादिकं यथाशक्ति पठेत् शन्नो देवी व्याख्या इति ब्रह्म
यज्ञं कृत्वा तर्पणं कुर्यात् तत्र तर्पणविधौ शातातपः तर्पणं तु शुचिः कुर्यात् प्रत्यहं स्ना
तको द्विजः देवेभ्यश्च ऋषिभ्यश्च पितृभ्यश्च यथाक्रमं मनुशातातपयोगियाज्ञवल्क्याः यद्देवान्
तर्पयत्यद्भिः पितॄन् स्नात्वा द्विजोत्तमः तेनैव सर्वमाप्नोति पितृयज्ञक्रियाफलं योगियाज्ञवल्क्यः
नास्तिक्यभावाद्यश्चापि न तर्पयति वै सुतः पिबंति देहनिस्रावं पितरोऽस्य जलार्थिनः तर्पणमपि
स्नानवत् छंदोगपरिशिष्टे कात्यायनः तस्मात्स्वैव कर्तव्यमकुर्वन्महतैनसा युज्यते ब्राह्म॰ शिव॰

८

ऊर्जे इति। ऊर्ज बलप्राणधारणयोः अस्मात्क्विप्प्रत्ययेन ऊर्ज् इति रूपं तत्पदव्युत्पत्तिं नादर्थे चतुर्थी अ
नेन जगतां बलहेतुत्वादापोऽभिधीयन्ते ऊर्जे रसाय त्वां संनयामीत्यर्थः श्रेष्ठतमाय कर्मण इति य
ज्ञोऽभिधीयते अत्र श्रुतिः प्रमाणं यद्वा यज्ञो वै श्रेष्ठतमं कर्म वक्ष्यति द्वितीया बहुवचनान्त युष्म
च्छब्दस्य व्याख्यानेव बहुवचनस्य वत्सा वितिवत्सादेशः अग्निहोत्रिकर्त्तव्य दर्शपौर्णमासान्त्राप्य सर्व उत्पादने
पवित्र अन्तर्भिर्मन्त्रैः शाखाछेदने शाखया वत्सोपस्पर्शने शाखा वत्सधेनवः प्रार्थ्यन्त इति वाक्यार्थः
इषेत्वा मन्त्रव्याख्या सामवेदस्यादिमंत्रस्य गौतम ऋषिर्गायत्री छंदो अग्निर्देवता स्वाध्याये विनियो अग्निस्थापने
गः मंत्रो यथा ओं अग्न आयाहि वीतये गृणानो हव्यदातये नि होता सत्सि बर्हिषि अस्यार्थः हे अग्ने
आयाहि आगच्छ अत्र मम कर्मणि सन्निहितो भवेत्यर्थः किमर्थं वीतये खादनाय अस्मद्दत्तस्य
स्यान्नस्य खादनायेत्यर्थः किंभूतस्त्वं गृणानः स्तूयमानः किमर्थं हव्यमन्नं तस्य दातये दानाय
न केवलं आयाहि अपितु बर्हिषि आस्तृतकुशे सत्सि सीद स्थितो भवेत्यर्थः किंभूतस्त्वं निहोता
निरवशेषहोता सांगस्य प्रधानसाधनतया कर्तृभूत इत्यर्थः हे अग्ने यज्ञकर्मणि देव
स्य हविषो दनाय बर्हिषि निषीद त्वमग्नेः प्रार्थना वाक्यार्थः अत्र वीतये इति वीगतिप्रजनकान्त्य

अग्नय ४

नृगैत्य नृपतिः प्रोवाच मधुरं वचः॥ कामोरु कासि कल्याणि किमर्थं चरसे वने किन्नरी मा
नुषी वा त्वं यक्षिणी चारुहासिनी किमत्र बहुनोक्तेन भजमानं भजस्व मां नृपेणैतेन भक्त्यो
क्ता सा स्मिता वाक्यमब्रवीत् पुनर्भजामि चाहं त्वामवेहि महिषी तव महालक्ष्म्या प्रचारेण त्व
यापोरिव तस्य भूपस्य तद्वाक्यं समाकर्ण्य सत्करः जगाम तस्य मार्गेण प्राणिनः प्रेष्ठितयथा
ततः क्रुद्धो धराशक्रो कशयाश्वं प्रताड्य च श्रीजाकलंकितास्यं दुःमार्गे तस्यैव सो गमत्तत्र गत्वा
च विपिनं घोरं सिंहसौंदूलसंकुलं तमालतालहिंतालशालार्जुनसमावृतं झिल्लिंकारसं
२ भारवापालितदिगंतरं तत्रैकचेतसा पश्यं बहु बभ्राम भूपतिः कोलो बेलामवाप्याथ सो
भवद्राजसम्मुखः भल्लेनासौ वधीत् क्रोडं वज्रेणेंद्रिं यथा भवान् अथ व्योम्नि विमानस्थः
स्मरसुंदरविग्रहः क्रोडरूपं परित्यज्य सोऽब्रवीन्मंगलं नृपं गंधर्व उवाच स्वस्ति तेस्तु मही
पाल त्वया मुक्तिः कृता मम तत्प्रकरणीय वृत्तांत येनाहं जात ईदृशः एका देव तद्वदेः संवतः
दा

श्र·कि·
१५६

कमलासनः चैचक्षुरादिभिस्तालैः स्वड्जाद्यैः सप्तभिः स्वरैः मंद्रादिभिस्त्रिभिर्ग्रामैर्गीयमानं
मयानघ नानास्थानगुणोपेतमश्रौषीगीतमुत्तमं गीयमानश्रुतं स्थानात्ततोहं कर्म्मणा
मुना शप्तश्चित्ररथस्तेन व्रतलक्षणस्यास्य कर्म्मणः ब्रह्मोवाच कोसौ भवेतिमेदित्यां मुक्तिस्ते
तन्तदा भवेत् निर्जिताखिलभूपालो मंगलस्त्वां हनिष्यति तदद्य घटितं सर्वं त्वत्प्रसादान्म
हीपते तच्छ्रुत्वा वरं भूपदेवस्यापि सुदुर्ल्लभं महालक्ष्मीव्रतं दिव्यं चतुर्वर्गफलप्रदम् ल
भत्वसार्वभौमत्वं गंधर्वराजं निर्जितं द्रुतम् नारद उवाच चित्ररथो गंधर्वं उक्ते रे भूपतिं प्र
ति मंतर्धानं गतस्तु शरत्काल इवांबुदः अथ मंगलभूपालः पार्श्वस्थं द्विजमाकुलं वि
लोक्य वडुकं कंचित्तु लक्षानिक्षिप्तशंवलं उवाच मधुरां वाचं स्मितपूर्वां शुचिस्मितां देव
त्वं दानवस्त्वं वा गंधर्वो वाथ राक्षसः सत्यं वद वटो कस्मात्त्वं किमर्थं त्वमिहागतः श्रुत्वेमा
शिष्यतं विप्रः प्राह स्वदेशसंभवः श्रृहं सा त्वया यातस्तदा दृष्टाय पृष्ठे चिरं राजायतनमुवा

१५६